

Franz Kafka'nın Türkiye'de Alımlanması *

Süreyya İlkılıç , İstanbul

Öz

Franz Kafka Almanca yazılan edebiyat içinde dünyada en çok okunan ve eserleri en çok yorumlanan yazarlardan biridir. Farklı dillere çevrilerek uluslararası büyük yankı bulan Kafka'nın eserlerinin Türkçe'ye çevrilmesi Türkiye'de 1950'li yıllarda başlar. Türkiye'deki Kafka alımlanmasının temelini oluşturan bu çevirilerin aynı zamanda Türk Edebiyatı ve entelektüel dünyanın gelişimini devamlı etkilediği görülür. Türkiye, kültürel ve toplumsal yapısı itibarıyla Franz Kafka'nın doğup büyüdüğü ve sosyalleştiği ortamdan birçok açıdan farklılık gösterir. Bu farklılığa bağlı olarak ortaya çıkan alımlanma şartları Kafka ve eserlerini anlama ve yorumlamada da farklılıkları beraberinde getirir. Bu kapsamda bu makalede amaç Franz Kafka ve eserlerinin Türkiye'deki alımlanmasını, alımlanma süreci ile birlikte Kafka'nın eserlerinin Türk okuyucusu ve Modern Türk Edebiyatı üzerine etkisi, ülkenin tarihsel, kültürel, toplumsal ve siyasi gelişimleri de dikkate alınarak incelemektir.

Anahtar Sözcükler: Alman Edebiyatı, Modern Türk Edebiyatı, Franz Kafka, Alımlanma, Die Verwandlung, Der Prozess

Abstract

Franz Kafka's Reception in Turkey

Within the German literature Franz Kafka is one of the most read authors and his works are some of the most interpreted in the world. Kafka's works that found a big international attention with being translated into other languages, began to be translated into Turkish in the 1950s. The translations which build the groundwork of the Kafka reception in Turkey, simultaneously affect Turkish literature and the development of the intellectual world constantly. With its cultural and societal structure, Turkey shows differences in various points from the environment where Franz Kafka was grown up and was socialized. Associated with this difference, conditions of reception appear and lead to differences at understanding and interpreting Kafka and his works. To this extend this article aims at the reception of Franz Kafka and his works in Turkey. Taking the country's historical, cultural and socio-political developments into account, with the procedure of reception the effect of Kafka's works on Turkish readers and on the modern Turkish literature, will be analyzed.

Keywords: German literature, Turkish literature, Franz Kafka, Reception, Metamorphosis, Der Prozess

Giriş

Franz Kafka'nın dünyada Almanca yazılan edebiyat içinde en çok okunan ve aynı zamanda da en farklı şekillerde yorumlanan yazarlardan birisi olduğu şüphesizdir. Oldukça erken dönemde farklı dillere çevrilen Kafka'nın eserleri uluslararası alanda büyük bir yankı buldu. Buna paralel olarak Türkiye'de de Kafka'nın eserlerinin

* Bu makale, yazarın “*Kafka in der Türkei: Rezeption von Kafkas Werken in der Türkei und ihre Einflüsse auf die moderne türkische Literatur*” (Würzburg: Königshausen&Neumann, 2016) adlı doktora tezinden türetilmiştir.

Türkçe'ye tercüme edilme çalışmalarının daha 1950'li yıllarda başladığı görülmektedir. Bu çeviriler hem Modern Türk Edebiyatı'nı hem de entelektüel dünyanın gelişimini etkilemiştir.

Kafka'nın eserlerinin Türkiye gibi bir ülkede alımlanması ve bu alımlanmanın araştırılması birçok açıdan ilginçlik arz etmektedir. Öncelikle Türkiye'nin toplumsal yapısı ve kültürel dinamiklerinin Franz Kafka'nın büyüdüğü ve sosyalleştiği ülkeden farklılık gösterdiğini belirtmek gerekir. Kafka'nın eserlerinin Türkiye'deki çeviri tarihi yaklaşık olarak 65 seneyi kapsamaktadır. Bu süre, günümüz itibarıyla 1923'te Cumhuriyet ile yeni kurulan Türkiye'nin yaklaşık üçte ikilik bir zaman dilimini kapsamaktadır. Türkiye devletinin, tarihsel bakımdan batıdakilerle karşılaştırılamayacak şekilde bir kültür geleneği içinde gelişmiş olduğu da unutulmamalıdır. Ayrıca bu 65 sene, aynı zamanda siyasal ve kültürel olarak çok değişken olması nedeniyle farklı alımlanma şartlarına da zemin oluşturmaktadır. Bu süre içindeki dil kültüründeki ve edebi akımlardaki yönelmeler, farklı yüzler göstermektedir. Bu bağlamda bu makalede Kafka'nın Türkiye'deki alımlanması kapsamında ele alınacak olan alımlanma süreci, Kafka ve Kafka'nın eserlerinin Türk okuyucular tarafından yorumlanması, Kafka'nın Türk Edebiyatı, Türk yazarları ve okuyucuları üzerine etkileri ülkenin tarihi, kültürel, toplumsal ve siyasal gelişimleri dikkate alınarak incelenecektir.

Metodik Çerçeve

Kafka'nın Türkiye'de alımlanmasında Kafka'nın eserlerinin çevirileri önemli ve belirleyicidir. Bu nedenle çalışmada metodik olarak çeviri analizi üzerinde yoğunlaşmıştır. Çeviri sürecinde sadece dile özgü değil aynı zamanda dil dışı faktörler de kaçınılmaz rollere sahiptirler. Çeviriler bir yandan tarihsel ve toplumsal politik olaylarla ayrılmayacak şekilde bağlı iken, diğer yandan toplumun bir üyesi olan çevirmenin yorumu, yaratıcılığı ve niyeti de çeviride önemli birer etken oluşturmaktadır. Kültürel fenomenlerin ve edinilen şahsi tecrübelerin edebi bir eserin alımlanması ve yorumlanması üzerine olan etkisi yorumbilimsel ağırlıklı (Hermenötik) Çeviribilim'de uzun zamandır bilinmektedir (Gadamer 1986; Stolze 1992). Buna göre okuyucu, anlam oluşumu sürecinde kültürünü şekillendirdiği değer yargıları ve yorum sistemleri ile bir konuma gelir. Bu anlam oluşumu aynı zamanda metin ve okuyucu aktivitesinin karşılıklı etkileşimi ile meydana gelmektedir. Bir eserin anlamı, öncelikle okuyucunun beklenti ufkuyla kaynaşması sırasında oluşur ve bu nedenle de okuyucunun eğitimi ve zevki ile de bağlantılıdır. Hermenötik yaklaşıma göre anlamak, okuyucunun dilsel ve yorumsal kararları ile sıkı bir bağ içerisindedir. Bu çalışmada sübjektif bir unsur olan anlamak iki farklı açıdan ele alınmaktadır: Bir yandan genel olarak Türk okuyucu ve yazarların Kafka'nın eserlerini nasıl anladığı araştırılırken, aynı zamanda bu anlama sürecinde toplumsal olayların rolü ve fonksiyonu sorgulanmaktadır.

Alımlanma Süreci

Kafka'nın eserlerinin başlangıcından günümüze kadar yapılan çevirileri ve Türk yazarların Kafka ve eserleri üzerine yazmış olduğu yazılara göre Kafka'nın alımlanma süreci Türkiye'deki siyasal gelişimler çerçevesinde üç dönemde ele alınabilir. Alımlanmanın siyasal gelişimler çerçevesinde yapılması, Türk Edebiyatı ve Türkiye'deki entelektüel hareketlerin bu gelişimlerden önemli derecede etkilenmelerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'de Kafka'nın tam olarak ne zaman tanındığı ve dolayısıyla

Türk okuyucu ve yazarlar üzerindeki etkisinin ne zaman başladığı sorularına tam olarak bir cevap vermek zordur. Ancak Türkiye’de Kafka’nın eserlerinin 1950’li ve 1960’lı yıllarda yapılan çevirilerle tanınmaya başlandığı ve bu eserlere karşı özellikle bu yıllardan sonra birdenbire aşırı bir ilginin başladığı söylenebilir. Gürsel Aytaç, 1960’lı yıllarda Kafka’ya ve eserlerine karşı gösterilen yoğun ilgiyi ‘Kafka Dalgası’ (Aytaç 2000: 15) şeklinde belirtirken, Selim İleri o yıllarda Kafka’ya delice tutkun olduklarını ve Kafka’dan olan bir esinlenme ile ondan söz açan hiçbir şeyi kaçırmadıklarını ifade etmektedir¹. Günümüzde ise, en kapsamlı Franz Kafka biyografisi olarak kabul edilen Reiner Stach’ın iki ciltlik eserini („*Karar Yılları*“ [Die Jahre der Entscheidungen] ve „*Kavrama Yılları*“ [Die Jahre der Erkenntnis]) Mayıs 2013’te Türkçe’ye çeviren Sezer Duru bir röportajında Franz Kafka’nın Türkiye’de artık “bir efsane - eine Legende” olduğunu vurgulamaktadır.²

Üç dönemde ele alınacak olan Kafka’nın Türkiye’deki alımlanma süreci, Kafka ve eserlerinin çevirileri ve Türk okuyucusunun bu konudaki katkıları göz önüne alınarak kabaca birbiri içine geçmiş üç alana ayrılabilir: 1) Kafka’nın eserlerinin Türk diline yapılan çevirileri, 2) Avrupalı yazarların Kafka üzerine yazmış olduğu ikincil edebiyatın Türkçe’ye çevirileri ve 3) Türk yazarlar tarafından Franz Kafka ve Kafka’nın eserleri üzerine yazılmış olan eserler (Başbağı 1994: 28; Konmuş 2007: 53 vd.).

Türkiye’deki Kafka alımlanmasının ilk dönemi (1950-1960) Demokrat Parti’nin 1950’de seçimi kazanmasından sonra oluşan yeni siyasi dönemle başlar ve 1960 yılındaki birinci askeri darbeye kadar devam eder. Bu ilk dönem, tek tük yapılmış Kafka çevirileri ve Türk eleştirmenlerin kaleme aldığı birkaç makale ile sınırlıdır. Bu dönemde yapılan çevirilerin, orijinal kaynak dil Almanca’dan değil Fransızca ve İngilizce’den yapıldığı dikkati çekmektedir. Bu kapsamda ilk olarak 1951 yılında Kafka’nın kısa hikâyesi „*Die kaiserliche Botschaft*“ Necip Alsan tarafından „*İmparatorun Mesajı*“ adıyla Türkçe’ye çevrilir ve „*Beş Sanat*“ edebiyat dergisinde yayınlanır. Bu dönemde bazı edebiyat dergilerinde Kafka’nın eserlerinin bölüm halinde çevirileri görülür. Bölüm halinde yayımlanan çevirilere *Türk Düşüncesi* dergisinde 1953-1957 tarihleri arasında Nebahat/Peyami Safa’nın çevirisiyle seri halinde yayınlanan „*Der Prozess - Dava*“ romanı; *Yeni Dergi*’de Melahat Tongar’ın çevirisi: „*Kinder auf der Landstraße - Köy Yolunda Çocuklar*“; *Tercüme* Dergisinde Melahat Özgü’nün çevirdiği „*Vor dem Gesetz - Kanun Önünde*“ meseli örnek olarak verilebilir. 1952 yılında Kafka’yı tanıdığını ifade eden Vedat Günyol (1989: 51), 1955 yılında Kafka’nın „*Die Verwandlung*“ hikâyesini Fransızca ve İngilizce çevirisinden Türkçe’ye „*Değişim*“ adı altında çevirir. 1954 yılında Kafka’nın „*In der Strafkolonie - Ceza Sömürgesinde*“ adlı eseri Turan Oflazoğlu tarafından İngilizce’den çevrilir. Bu ilk dönemde Türk yazarları tarafından Kafka ve eserleri üzerine yazılmış sadece birkaç tane makale bulunmaktadır (İlkilic 2016: 260).

Kafka’nın alımlanmasının en yoğun olduğu dönem ikinci dönemdir. İlk darbe sonrasında, yani 1960’dan sonra başlayan ve 1980’deki üçüncü darbeye kadar devam

¹ Selim İleri: On yedi yıl sonra Kafka, *Zaman-Zeitung*, http://www.zaman.com.tr/selim-ileri/on-yedi-yil-sonra-kafka_699315.html [Erişim: 5.7.2009],

Selim İleri: Kafka, asıl şimdi! <https://tr-tr.facebook.com/notes/franz-kafka-t%C3%BCrkiye/kafka-as%C4%B1l-%C5%9Fimdi-selim-ileri/10150311739570856/> [Erişim: 21.01.2019].

² Jürgen Gottschlich: „Wie die Legende Franz Kafka nach İstanbul kam“, <http://www.taz.de/1472130/> [Erişim: 5.1.2019], Reiner Stach’ın yazmış olduğu Kafka Biyografisi serisinin 3. cildi olan *Kafka. Die frühen Jahre* 2014 yılında yayınlanmıştır. Ancak henüz bu eserin Türkçe’ye çevirisi bulunmamaktadır.

eden ikinci dönemde Kafka'nın eserleri ilk olarak orijinal dilinden yani Almanca'dan Türkçe'ye çevrilmeye başlanır. Kafka'nın eserlerinin çevirilerine paralel olarak 1960'lı yıllarda Avrupa dillerinde Kafka üzerine yazılmış eserlerin Türkçe'ye çevirileri de başlar. Bu eserlere olan ilginin nedeni ve bunların çevrilmesindeki en önemli etken, bu eserler olmaksızın Kafka'nın eserlerinin anlaşılamayacağı düşüncesidir. Bunlara Max Brod, Ernst Fischer ve Klaus Wagenbach'ın yazıları örnek olarak verilebilir. Diğerleri ile kıyaslandığında Max Brod'un eserleri, Kafka ve eserleri üzerine yazılmış en önemli ikincil kaynak sayılmaktadır.

Günümüze kadar Avrupa dillerinden 10'nun üzerinde eser Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıca Türk edebiyat dergilerinde Franz Kafka üzerine çok sayıda ikincil edebiyat çevirisi bulunmaktadır.

Kafka alımlanmasının üçüncü dönemini oluşturan ve 1980 yılında yapılan üçüncü askeri darbe sonrasında toplumun siyasallaşmasının geniş ölçüde engellendiği dönemde, özellikle ikinci dönemde ön plana çıkan ve siyasi gelişmeler çerçevesinde yapılan Kafka yorumlarında bir azalma görülür. Ancak bu azalmaya rağmen bu dönemde de devletin siyasi karar ve uygulamalarını eleştirmede Kafka'nın eserleri kullanılmaktadır. Örneğin *Hürriyet* gazetesi yazarı Doğan Hızlan, 24.08.2009 tarihli yazısında okurlarına Kafka'nın "*Dava*" romanını okumalarını tavsiye eder. Bu tavsiyenin çıkış noktası, Hızlan'ın ordu mensupları ve gazetecilerinin planlanmakta olan sözde darbe girişimi ile alakalı oldukları üzerine yaptığı eleştiridir.³ Ayrıca günlük hayatta haksızlıkların ve ümitsizliklerin olduğu durumlarda sıklıkla Kafka'dan alıntılar yapıldığı görülür. Buna trajikomik bir örnek olarak Türkiye'de 13 Mart 1996 yılında Devlet Güvenlik Mahkemesinde (DGM) fikir özgürlüğü ile ilgili bir davada gerçekleşen bir olay verilebilir. Mahir Günşiray mahkemede savunmasında Kafka'nın „*Dava*“ romanından uyarlanmış tiyatro eserinden birkaç cümle okur. Ancak savcılar, cümlelerin Kafka'nın eserinden uyarlanıp alıntılandığını bilmedikleri için, söylenenleri kendilerine hakaret kabul ederek Mahir Günşiray'ı suçlu bulurlar. Bunun akabinde Günşiray, mahkemeye hakaretten altı ay hapis cezasına çarptırılır.⁴

Kafka'nın alımlanması çeviri süreci perspektifinden ele alındığında, Kafka'nın eserlerinin farklı zamanlarda farklı çevirmenler tarafından Türkçe'ye aktarıldığı görülür. Burada ise belirli bazı eserlerin diğerlerine göre belirgin bir sıklıkla tercüme edildiği tespit edilmektedir. Bu bağlamda „*Dönüşüm - Die Verwandlung*“ hikâyesi Kafka'nın Türkçe'ye en çok çevrilen eserdir. Bu hikâye pek çok çevirmen tarafından Türkçe'ye çevrilerek yirminin üzerinde yayınevinde defalarca yayınlanmıştır. „*Dava - Der Prozess*“, Kafka'nın Türkiye'de en çok tanınan ikinci eseridir. Türkiye'deki Kafka çevirilerinin yoğunluğu diğer Alman yazarların eserlerinin çevirilerinin yoğunluğu ile karşılaştırıldığında ise Musa Sağlam Yaşar'ın 2003 yılında çıkan „*Türkçe'de Franz*

³ ,Doğan Hızlan bugün Ergenekon'u yazdı, <https://odatv.com/dogan-hizlan-bugun-ergenekonu-yazdi-2408091200.html>, [Erişim: 21.01.2019]. Kafkaesk bir dava: Ergenekon, <http://haber.sol.org.tr/serbest-kursu/kafkaesk-bir-dava-ergenekon-engin-deniz-haberi-33301> [Erişim: 21.01.2019]. Ahmet Cemal: Kafka'nın Şato'su Silivri'de mi? http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/410816/Kafka__8217_nin_Sato__8217_su_Silivri__8217_de_mi_.html [Erişim: 21.01.2019].

⁵ Başlangıç, Celal: Bir daha gelme Kafka! Bu sefer mahkûm değil maktul olursun, <http://t24.com.tr/yazarlar/celal-baslangic/bir-daha-gelme-kafka-bu-sefer-mahkum-degil-maktul-olursun,11268> [Erişim: 21.01.2019].

Kafka“ adlı makalesine dayanarak Franz Kafka’nın Türk okurları arasında Alman dilinde en çok okunan ilk beş yazar arasında olduğu görülür. Yaşar’ın araştırma sonucuna göre tercüme edilen eserlerin sayısı dikkate alındığında Kafka tercüme edilmiş olan 18 eseriyle sıralamada beşinci sırada yer almaktadır. Bu sıralamada 40 eser ile Bertolt Brecht ilk sıradadır. Ancak tercüme baskı sayısı karşılaştırıldığında yazarların sıralamadaki yeri değişmektedir ve Franz Kafka 53 baskı ile üçüncü sıraya yükselmektedir. Ayrıca Musa Sağlam Yaşar, makalesinde Kafka’nın eserlerinin belirli zamanlarda diğer dönemlere kıyasla daha sıklıkla yayımlandıklarını da vurgular. Buna göre yayınlar arasındaki farklılık, özellikle Türkiye’nin siyasal anlamda zor zamanlar yaşadığı ve askeri darbelerin olduğu dönemdedir. Darbe zamanlarında belirgin bir şekilde azalan yayınlar, siyasi olarak ülkenin tekrar istikrarlı hale geldiği dönemlerde yeniden artmaktadır. Darbe sonrasında yayınların artışı talep arz oranını göstermektedir. Diğer bir deyişle sansür, insanları toplumsal ve sosyal problemlerin çözümünde önemli olan fikir ve düşüncelere sevk etmektedir (Sağlam 2003: 62 vd.; Sağlam 2002: 292). Örneğin 1960 ve 1964 yılları arasında, yani ilk 1960 yılında yapılan darbe sonrasında 1964 yılına kadar yeni yayınlanan hiçbir Kafka çevirisi bulunmamaktadır. 1964’den sonra 1971 yılında yapılan ikinci darbeye kadar toplamda on tane Kafka eseri tercüme edilmiştir (İlkılıç 2016: 267).

Kafka’nın eserleri üzerine Türkiye’de yapılan akademik çalışmalar ilk olarak yetmişli yıllarda başlar. Türkiye’de günümüze kadar (2019) Franz Kafka’nın eserleri üzerine farklı konularda dört doktora çalışması yapılmıştır. Kafka’nın Türkiye’de alımlanması ile ilgili olarak yapılan ilk doktora çalışması 1979 yılında Ankara Üniversitesi’nde Erdem Albayrak’ın yaptığı çalışmadır. Daha çok deskriptif özelliği ile ön planda olan bu çalışma o zamana kadar yapılmış olan Kafka’nın eserlerinin çevirileri ve bu eserler üzerine yazılan ikincil edebiyat tercüme ve Kafka üzerine yazılmış olan Türkçe yayınlardan oluşmaktadır. 1994 yılında Recep Ragıp Başbağı’nın Kafka’nın alımlanması üzerine yazdığı yüksek lisans tezinde, alımlanmanın tarihsel gelişimi tematik ağırlık noktalarıyla birlikte sunulmaktadır. Türkçe’de Franz Kafka ve Dönüşüm adındaki yüksek lisans tezinde ise Sevtap Konmuş, Kafka’nın Türkiye’deki alımlanması üzerine kısa bir bakıştan sonra „*Dönüşüm*“ hikâyesinin dört farklı çevirisinden alınmış 150 cümleyi anlamsal, sözdizimsel ve stil bakımından karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Günümüzde (2019) Türkiye’deki üniversitelerde Kafka üzerine yazılmış toplamda 32 yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Dil analizi ve farklı konuların ele alındığı bu akademik çalışmalarda çoğunlukla Kafka’nın eserlerinin Türk yazarların eserleri ile karşılaştırdıkları dikkati çekmektedir. Akademik dergilerde Kafka ve eserleri üzerine kaleme alınmış pek çok makalenin yanı sıra Türkiye’deki diğer dergilerde de Kafka üzerine yazılmış birçok makale bulunmaktadır.

Kafka ve Eserlerinin Türk okuyucular tarafından yorumlanması

Franz Kafka üzerine Türk yazarları tarafından kaleme alınan eserlerde Türk okuyucusu tarafından Kafka’nın kişi olarak farklı şekillerde yorumlandığı görülmektedir. Bazıları onu günlükleri ve mektupları aracılığıyla ümitsiz, psikolojik hasta, çekingen ve korkak bir kişi olarak algılamaktadır (Mutluay 1963: 41; Candan 1984: 18; Sözer 1966: 405). Diğerleri ise Kafka’yı aşırı hassas, öz eleştiri yapabilen, alçakgönüllü ve vicdanlı bir kişi olarak olumlu bir şekilde yorumlamaktadırlar (Aytaç 1991: 279; Özlü 1966: 402). Bu kişilere göre Kafka, keskin ve eleştirel bakışı sayesinde modern günlük hayattaki gerçekleri en ince ayrıntısına kadar tespit ederek bunları yazdıklarında sembolik olarak

yansıtmaktadır. Kafka'nın şahsi gelişiminde şüphesiz babasıyla olan kötü denebilecek, pek de iyi olmayan baba-oğul ilişkisi, Prag'daki sosyal ve etnik problemler, Kafka'nın kadınlarla olan zorlu münasebeti ve memur olarak çalışmış olması belirleyici olmuştur (Sağlam 2003: 62).

Franz Kafka 1883 yılında Hermann ve Julie Kafka'nın ilk çocuğu olarak Prag'da dünyaya gelir. Doğumdan kısa bir süre sonra Kafka'nın annesi Julie Kafka fantezi eşya satımı yapan kendi işyerinde çalışmaya başlar. Anne ve babasının „devamlı işte - immerfort im Geschäft“ olmalarından dolayı Kafka bakıcıların denetiminde büyür. Kafka'nın kendisinden sonra dünyaya gelen iki erkek kardeşi Georg (1885-1886) ve Heinrich (1887-1888) küçük yaşta hayatlarını kaybederler. 1889'den sonra kız kardeşleri Gabriele, Valerie ve Ottilie dünyaya gelir. İki kardeş kaybını „korku, suçluluk hissi ve kıskançlık“ (Alt 2005: 54) şeklinde algılayan Franz Kafka, anlattığı çocukluk anılarında devamlı „korku, endişe ve hüznün“ eşliğinde yaşamak zorunda kaldığı yalnızlığından bahseder. Ahmet Sarı „*Kafkaesk Anorexia*“ adlı eserinde her iki erkek kardeşin ölümünün, Kafka'nın bedensel ve ruhsal hassaslığı ve kırılabilirliğinde önemli bir etken olduğunu vurgular. Ayrıca Ahmet Sarı, Kafka'nın hayatı boyunca değişmeyen aşırı zayıflığı ve bedensel güçsüzlüğünün nedenlerinden birinin babasına karşı hissettiği nefret motifi olduğuna dikkati çeker. Bu bağlamda Sarı'ya göre Kafka, babasının aktarımı olarak gördüğü bedenini et yemeyerek, yemek miktarını azaltarak ve vücudunu aşırı bir şekilde yorarak cezalandırmaktadır. Böylece Kafka, ailenin soyunu devam ettirme fonksiyonunu da bilinçli olarak reddeder. Ahmet Sarı ayrıca her konuda babasıyla çatışma halindeki ve devamlı babasına göre zayıf ve aşağılık kompleksine sahip olan Kafka'nın babasına karşı sonsuz bir nefreti olduğunu dile getirir (Sarı 2009: 9, 51,137).

Kafka'nın dine ve inanca karşı olan ilgisi bakımından da Türk okuyucuları arasında farklı bir algılama görülmektedir. Kafka bu yorumlara göre ya ateist ya da dindar bir kişi olarak tanımlanır. Ancak Kafka'nın dini-etnik kökeninin ne olduğu okuyucuların büyük bir kısmı için herhangi bir önem taşımaz. Çünkü bu, okuyuculara göre Kafka'yı ve eserlerini anlamada herhangi bir rol oynamamaktadır. Türk okuyucuları tarafından din açısından bir Kafka analizi sadece sınırlı sayıda yapılmıştır ve sınırlı sayıdaki bu yorumlar devamlı Batılı bir yazara özellikle de Max Brod'a dayandırılmaktadır. Örneğin 1950'li yıllarda yapılan ilk dini yorumlarda bazı Türk okuyucuları (Özdemir 1953: 14 vd.; Erginsoy 1954: 16) Kafka'yı dinsiz olarak niteler. 1957'de „*Dava*“ romanının tercümesinin önsözünde Nebahat Peyami Safa, Kafka'nın hayatı ile eserlerindeki dünyayı aynı görür:

Franz Kafka, eserlerinde, hiçbir evrensel kanunun insan kaderini idare etmediği, hiçbir prensibin ferde bir yer ve vazife vermediği manasız bir dünya içinde olduğumuzu farz eder. Daha doğrusu bu, içinde Allah'ın bulunmadığı ve onu aramanın cezasını çeken insan sorununun bahis konusu olduğu Kafka'ya has bir dünyadır. Orada insanın ödevi ve sorunu yeni bir açıdan ve bambaşka bir aydınlık içinde görünür. [...] Allahsız ve kanunsuz bir dünya tasarlanınca, böyle bir dünya Kafka'nın romanlarındakinden daha garip ve feci olamazdı (Erginsoy 1954: 16).

Turan Oflazoğlu ise „*In der Strafkolonie - Ceza Kolonisinde*“ eserinin çevirisinde bulunan önsözde bu konuya değinir. Oflazoğlu burada Kafka'nın sürekli olarak kişinin benliğindeki tahrip edilemeyen arayışı içinde olduğunu ve eserlerinde de dini meselelerle uğraşan inançlı bir Yahudi olduğunu vurgular (Oflazoğlu 1955: 7).

Kafka'ya göre her insanın benliğinde tahrip edilemeyen tanrısal bir nüve bulunmaktadır ve bu tahrip edilmeyene inanmadan (düzgün) bir hayat sürmek mümkün değildir (Brod 1959: 5). Bu nedenle Oflazoğlu, Peyami Safa gibi yorumcuların Kafka'yı ve eserlerini anlamadıklarına dikkati çeker. Kafka'nın dünyasını ve dahası Kafka'nın meydana getirdiği dünyayı „Tanrısız bir dünyanın korkunç akıbeti“ (Oflazoğlu 1955: 8) olarak tanımlamanın Kafka'ya yapılmış bir haksızlık olduğunu ifade eder. Günümüzde ise Kafka ve eserleri üzerine en kapsamlı bilgiye sahip olan Kafka biyografisi Reiner Stach, Aralık 2018'de Ankara'da Goethe Enstitüsü'nün Kafka üzerine düzenlediği bir söyleşide, Kafka'nın dindar olup olmadığı ile ilgili yöneltilen bir soru üzerine Kafka'nın dini konularla ve motiflerle çok derinlemesine araştırmalar ve incelemeler yapmasına ve bu bilgileri eserlerinde değerlendirerek kullanmasına rağmen, kendisinin Tanrı'ya inanmadığı ve ateist olduğu görüşünü taşıdığını ifade etmiştir.⁵

Alımlanmanın ilk iki döneminde (1950-1980) Kafka eserlerinin Türk okuyucusunun kendi kültürel, dini ve geleneksel perspektifinden yapılmış olan, otantik ve bağımsız bir Kafka yorumu bulunmadığı görülmektedir. Bu nedenle çoğunlukla Türkiye'de Kafka üzerine yazılan makalelerin Avrupa'daki Kafka üzerine yazılmış ikincil edebiyata dayanarak kaleme alındığı dikkati çekmektedir. İlk iki dönemde Türk yazarların ağırlıklı olarak ele aldığı Kafka'nın temel konuları modern dünyadaki bireyin esareti, yabancılaşması ve yalnızlığıdır (Sayın 1966: 110; Atayman 2006: 24 vd.; Arak 2010: 61 vd.). Dünya bu bağlamda sadece bir tiyatrodur ve insanlar burada birer oyuncu olarak kendilerine verilen rolleri oynamaktadırlar. İnsan aile içinde, bürokraside ve toplumda çeşitli görevleri nedeniyle adeta bir köle gibi yaşar. Ancak en kötü esareti kişi kendi bedeninde hisseder, çünkü bir yandan kişinin fizyolojik yapısı, diğer taraftan bilinci ve vicdanı insanı rahat bırakmaz (Sayın 1966: 118; Ünlü 1976: 34). Kişi ailede, bürokraside ve toplumda görevlerini yerine getirdiği süre zarfında her şey yolundadır. Ancak bu görevlerden herhangi birinde en ufak bir ihmal ya da sapma durumu meydana geldiğinde ise kişinin yabancılaşması ve yalnız kalmasına neden olur (Ümit 2002: 249-257). Kişi ancak yabancılaşması durumunda o ana kadarki yaşantısının aslında gerçek olmayıp sadece bir kandırmaca olduğunu ve bu dünyadaki her şeyin birer yalan olduğunu bilincine varır (Sözer 1966: 407 vd.). Buna göre yalansız bir dünya düşünülemez. Ancak insan, her ne kadar kendisi için hiçbir zaman ulaşamaz olsa da, sürekli gerçeği arayış içindedir. Kafka hayatın yalan olduğunu göstermek için eserlerinde kahramanlarını çıplak (acı) gerçek ile yüz yüze getirir. Bu gerçekler, inanç, aşk ve erdem olarak adlandırılacak insani değerlerdir ve bunlar aslında ağırlıklı olarak bireyin ve bireyin hayatının dışında da değildir. Aksine günlük hayatta insan para, mal ve güce ulaşabilme çabası içinde değişik meşgalelerle bu değerlerden uzaklaşır. Bu dünyayı hiç sorunsuz ve her şeyi normal olarak algılayan (normal) insanlardan tamamen farklı olarak yabancılaşmış olan kişiler bu dünyaya eleştirel bir gözle bakar; bu nedenle de bu dünyada, toplumda, ailesinde ve hatta kendi bünyesinde kendisini yabancı hisseder ve kendini dahi tanımaz hale gelir (Salihoğlu 1983: 44).

Kafka alımlanmasının son döneminde Türk yazarların yavaş yavaş Avrupa'daki Kafka yorumlarının etkisinden çıktığı görülür. Buradaki bazı tartışmalarda önceki dönemlerdeki Türk Kafka yorumlarına ve aynı zamanda bu yorumlarla hesaplaşma

⁵ Kafka Söyleşi / Vortrag: Kafka Ankara'da (2 November 2018), https://www.goethe.de/ins/tr/tr/sta/ank/ver.cfm?fuseaction=events.detail&event_id=21397493 [Erişim: 12.12.2018].

olarak da nitelenebilecek eleştirel bir yaklaşım tespit edilmektedir. Örneğin Nazan Aksoy bir makalesinde, Kafka'nın eserlerinin Türkiye'deki yorumlarının Avrupa'daki reaksiyonlarla karşılaştırıldığında, Avrupa'daki yorumların önemli bir analiz farkı olmaksızın kabul edilerek Türkçe'ye aktarıldığını belirtir:

Kafka'nın Türk Edebiyatındaki alımlanışını anlamak pek zor değil ama Avrupa'da da pek farklı olmayan bir gözle okunmasını anlamak biraz zor. Bugün farklı bir durumdayız. Eski yorumlara artık muhtaç değiliz. Nedir bugünü farklı kılan şey? 1960'lardan başlayan bir süreç diyebiliriz. Edebiyat kuramlarının çeşitlenmesi, yeni perspektifler ortaya çıkması [...] bu sürecin belirleyici yönleridir. (Aksoy 2003:56 vd.)

Benzer şekilde Şara Sayın da Aysel Özakin'in romanına dayanarak batı dünyasından alınan Kafka yorumlarının filtreden geçirilmeksizin alımlanmasının eleştirildiğine değinir:

Daha önceki kuşakları sarmış olan Kafka bireyci, karamsar, umutsuz bir yazar. [...] Yıllardır Türk aydını bir eleştiri süzgecinden geçirmeden benimsemişti bu yazarları ve onların gözüyle, düşüncesiyle bakmıştı hayata. Artık aydınların ülkemizde ulusal değerlerimizle beslenen devrimci bir kültürün oluşturulması için çalışmaları zamanı gelmişti. (Aytaç 1990: 16)

Ahmet Cemal ise Türk okuyucusunun kendi kültürüne dayanan yorumlarının olmamasını, Türklerin düşünce ve sanat yaşamındaki tarih bilincinden yoksun olmalarına bağlamaktadır. Cemal, çevirmiş olduğu Ernst Fischer'in eserinin önsözünde bu konuya değinir ve Türkiye'deki yetersiz Kafka yorumlarının ülkedeki günlük yaşantı ile kültürel yaşantının, yani yazın - yaşam kopukluğunun olmasından kaynaklandığını belirtir:

Türkiye'de Kafka'nın yapıtlarının hemen tümünün dilimize çevrilmiş olmasına karşın, bu yazara ve işaret ettiklerine ilişkin yorum çalışmaları henüz olması gereken düzeyin epey altında. Bunda hiç kuşkusuz ülkemizin kültür yaşamında yaygın olan yazın-yaşam kopukluğu, başka deyişle yazını ve sanatı bir yerde, günlük yaşamı da apayrı bir yerde görme alışkanlığının varlığını sürdürmesi de büyük rol oynuyor. (Fischer 1985: 11)

Türk yazarların özellikle siyasal angajmanı ve kendini tanımlaması ile karakterize olan önceki alımlanma döneminin aksine son dönemde, Kafka ve eserlerinin anlaşılabilirliği ve nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda Ahmet Cemal, Kafka'yı anlamamanın, çağı anlama ile eşdeğer olduğunun altını çizer. Ancak bu, kolay bir mesele değildir. Böylesi bir anlayış için öncelikle hayat ve ölüm ile birlikte bu iki fenomen arasında kalmış olan insan üzerine bilgi sahibi olmak gerekir (Cemal 1984: 11). Veysel Atayman da bu konuyu „*Kafka'yı Anlamak*“ adlı makalesinde farklı bir açıdan ele alır. Atayman'a göre ilk etapta Kafka'nın nasıl anlaşıldığı veya bu anlaşılmanın doğru ya da yanlış olması söz konusu değildir. Önemli olan, Kafka'yı ve eserlerini anlamaya çalışan kişilerin yer aldığı Kafka okuyucu grubuna dâhil olmaktır (Atayman 2012: 20).

Diğer dönemlerle karşılaştırıldığında Kafka alımlanmasında seksenli yıllardan sonra sevgi ve ailenin öneminin merkezi bir konuma gelerek vurgulandığı bazı tematik değişiklikler dikkati çeker. Sevgi, bu tartışmalarda insanlar arası ilişkilerde bağlayıcı unsur olarak önemli bir yer alır. Bu bağlamda sevginin yokluğu insanlığın yok olmasında gerçek nedendir. Sevgi ve/veya sevgisizlik ile ilgili yapılan en kapsamlı yorumlardan biri alımlanmanın ikinci döneminin sonlarında Selçuk Ünlü tarafından

yapılan doktora çalışmasında görülür (Ünlü 1976: 7). Burada Ünlü, „*Sevgi-Liebe*“ kavramını „*kanun-Gesetz*“ kelimesi ile ilişkilendirerek inceler. Burada „*kanun-Gesetz*“, sadece somut anlamı içinde, yani bürokratik haklar anlamında değil, soyut ve manevi boyutu bağlamında Tanrı ile ilişkilendirilerek ele alınır. Sevgi/aşk kavramı altında ise cinsel fiil değil, daha çok manevi aşk, Tanrı sevgisi anlaşılır. Karşılıksız olan bu sevgi, insanın bu dünyadaki varoluş sebebi olarak görülür. Bu bağlamda tek tanrılı her üç dinde de Tanrı ve aşk aynıdır. Bunun haricinde Tanrı’yı tanımamak ve Tanrı’dan uzaklaşmak sevgiden uzaklaşmak anlamına da gelir. Bazı Kafka eleştirmenlerine göre Kafka’nın eserlerindeki kahramanların kendilerini ölüme sürükleyen yabancılaşmalarındaki en önemli faktör sevgisizliktir. Bununla bağlantılı olarak hem ailenin önemi hem de aile içindeki sevginin önemi ve rolü tartışılır. Hatta bazı yorumcular, Kafka’nın eserlerinde ana motif olarak kullandığı sevgi adına dünyayı değiştirmek istediği görüşünü taşırlar. Örneğin Hüseyin Salihoğlu’na göre Kafka’da dünyayı sevgi adına, insanîyet adına değiştirme isteği vardır, ama bunun nasıl ve hangi yoldan olacağı açık seçik belirlenmiş değildir (Salihoğlu 1983: 44).

2008 yılında Özlem Fırtına „*Elternliebe über alles*“ adlı makalesinde Kafka’nın „*Das Urteil-Yargı*“ eserindeki sevgiyi, merkezi konuma getirerek inceler. Hikâyedeki „*Liebe Eltern, ich habe euch doch immer geliebt- (sevgili ebeveyn(im), ben sizi oysa hep sevdim)*“ (Kafka 1995: 32) cümlesi, hikâyenin ana kahramanı Georg Bendemann’ın anne ve babasına farklı bir sevgi ile bağlı olduğunun bir ispatıdır. Bu nedenle Bendemann, babasının ölüm kararını tereddüt etmeden kabul eder ve nehre atlayarak boğulur (Fırtına 2008: 133).

Kafka’nın eserlerinin direk olarak kendi kültür ve gelenekleri perspektifinden ele alınması ilk olarak 2009 yılında Ahmet Sarı’nın yorumlarında görülür. Burada konu olarak yeme alışkanlıkları, oruç ile vücuda hâkimiyet ve buna bağlı olan Tanrı’nın affı ve bağışlaması merkezde yer alır. Ahmet Sarı „*Kafkaesk Anorexia*“ adlı kitabında açlık ve anoreksi konularını çok kapsamlı bir şekilde farklı açılardan ele alır. Bu bağlamda insanlar hayat felsefeleri ve yeme alışkanlıkları bakımından kabaca iki gruba ayrılır: *Carpe Diem* und *Memento Mori* (Sarı 2009: 40 vd.). „*Carpe Diem*“ hayat anlayışı aslında günü en iyi bir şekilde kullanma anlamına gelse de, günümüzde yanlış bir şekilde çoğunlukla hedonistik, yani israf eder şekilde günün keyfini çıkar çağrısı olarak anlaşılır. „*Memento Mori*“ motifi ise „*Carpe-Diem*“ motifine karşı olarak insanın ölüm bilincine sahip olmasını ifade eder. Bu temel anlayış çerçevesinde insan, yaşamı boyunca ölümü ve ölümden sonraki hayatı üzerine düşünür ve yaşamını bu çerçevede anlamlı bir şekilde düzenler. Ahmet Sarı, kitabında bu iki hayat felsefesini ayırarak, bunu Türk İslam kültürü ile ilişkilendirerek ve bununla bağlantılı olarak hem Hz. Muhammed’in midenin şerli bir kap oluşu ile ilgili bir hadisini örnek verir (Sarı 2009: 41) hem de tasavvuf ehli kişilerin erdemli bir insan olabilmek için gösterdikleri çabaları dile getirir:

Bizim kültürde de kendilerini dünyadan uzaklaştıran bütün inanmış münzevilerin bedenleriyle girdikleri mücadelede, onlara hükümferma olmak; onları aşağılamak değil, onları sakinleştirmek; nefislerinin esiri değil, nefislerinin kendi esirleri olmasını sağlamak; nefsin o doyumsuz arzu ve isteklerini sınırlamak ve ona bir terbiye vermek ön plandadır. (Sarı 2009: 39)

Aynı şekilde Sarı'ya göre Kafka'nın eserlerinde de memento mori düşüncesi kapsamında bedenin reddedilişi, lağvedilişi ve aşağılanması söz konusudur (Sarı 2009: 41).

Kafka'nın eserlerinde kahramanların bedensel olarak zayıflamaları ya bir dönüşüm neticesinde veya sürekli aç kalma ya da yaşlanmaya bağlı olarak bedensel zayıflık şeklinde olabilir. Ahmet Sarı, kahramanların bedensel zayıflıklarını farklı şekillerde yorumlamaktadır. Sarı'ya göre, hikâyenin ilerleyişi sürecinde görülen bedensel küçülme, bir yandan eser kahramanının tanrısal güç veya babanın gücü karşısında soyut ve/veya somut anlamda değersizleşmesidir. Bir diğer deyişle küçülme ve ufalmanın kabulü, kahramanın gücünün öfkesi ve şiddetinden kaçışı ve korunması anlamına gelir (Sarı 2009: 136). Diğer taraftan Ahmet Sarı, Kur'an ayetlerine dayanarak bir insanın hayvana dönüşmesini veya bedensel zafiyetini insanın günahlarına ve yaptığı yanlış hareketlerine karşı bir cezalandırma olarak yorumlar:

Bir Açlık Şampiyonu'nda ve Değişim'de (...) kahramanlar nasıl bilinçli bir süreç ve suçun ağırlığıyla insandan hayvana, hayvandan da şeye (Ding) dönüşürlerse, değerlerini yitirir, tasavvufi bağlamda „insandan bile sefil ve aşağılık bir duruma“ (esfelisafiliyn, belhümadal) dönüşürlerse „Kanun Önünde“ isimli meselde de sosyal sınıf statüsünde en aşağıda olan Taşralı Adam (...) kapıcının hışmına uğrar (Sarı 2009: 238 vd.).

Varlık olarak insan oluşuktan yaratıklar basamağına bakıldığında insandan daha alt sınıfta yer alan hayvan oluşuğa, oradan da onların bir alt sınıfında yer alan bitki oluşuğa, hayvan oluşuğun en zayıf halkası olan böcek oluşuğa sarkan sürecin temeli burada yatar (Sarı 2009: 137).

Tanrı'nın affi ve bağışlaması ise Sarı'ya göre Kafka'nın “Kanun Önünde” meselindeki kapı motifi ile verilmektedir. Hikâyede devamlı açık durumda olan kapıda olduğu gibi, Tanrı'nın affi da ömrün sonuna kadar devamlı mümkündür. Ancak günahkâr olan kişinin pişmanlığı yüzeysel bir özür şeklinde, yani dilsel düzeyde kalmamalı, bedensel düzeyde ve gönülden olmalıdır. Bu bağlamda Kafka'nın kahramanlarının aşırı zayıflamaları ve bedensel olarak zayıf duruma düşmeleri onların gerçekten pişman olduklarını gösterir, çünkü „bedensel küçülme ile ruhsal büyüme arasında bir koşutluk vardır. İstenen affa ve mağfirete ulaşmasının yasa tarafından onaylanması ancak kendi bedeninden sıyrılarak ve küçülerek mümkündür” (Sarı 2009: 239).

Pek çok Türk yorumcusuna göre Kafka, ilk etapta karamsar bir karaktere sahiptir, ancak Kafka'nın eserlerinde aynı zamanda daima bir ümit ışığı da mevcuttur (Fırtına 2008: 133; Salihoğlu 1983: 46; Ümit 2002: 253).

Kafka gibi kahramanları da yabancılaşmaları, çaresizlikleri, korkuları, bilgiye, hakikate varma özelemleri, suçları ve sorumlulukları ile işte bu kısıtlanan çevre içine kapanmakta, bir sonuca, bir çözüme varmadan kısır döngü içinde dönüp durmaktadırlar. Ama dile getirilmediği, betimlenmediği halde yine de varlığı yadsınamayacak bir ümit ışığı var Kafka'da. Ancak bu ışığı açık seçik deyişlerde, kesin çözümlenmelerde ya da önerilerde değil de, karamsarlığın ve iyimserliğin, olumsuz ve olumlu tutumların, özgürlük ve tutsaklık duygularının birbirini izlediği çelişkilerde ve bunların yansıdığı biçimsel özelliklerde aramak gerek belki de. (Sayın 1983: 48)

Edebi dönemler çerçevesinden Kafka'nın eserleri ele alındığında Türk Kafka yorumcuları Kafka'yı ve eserlerini edebiyat tarihi bakımından bir döneme yerleştirmenin güç olduğu görüşündedirler. Yukarıda da belirtildiği gibi 1960

yıllarındaki ilk Kafka yorumları Avrupalı eleştirmenlerin ve özellikle de Fransız edebiyat eleştirmenlerin etkisi ile yapılmıştır. Bu görüşlere paralel olarak Türkiye’de Kafka önce sürrealist bir yazar olarak, eserleri de ‚fantastik‘ şeklinde nitelendirilir (Sözer 1966: 406). Bazı yorumcular, örneğin Kafka çevirmeni Şipal, Kafka’nın eserlerinde hem gerçeküstü hem de gerçekçi unsurların bulunduğu görüşünü taşımaktadır. Şipal, bu nedenle Kafka’nın yazılarında kesin bir dönem sınırlaması yapmanın doğru olmadığını ve her hangi bir sınırlama yapılması halinde bunun Kafka’nın eserlerine yapılacak bir haksızlık olarak nitelendirir (Şipal 1967: 213).

Şara Sayın, Gürsel Aytaç ve Binnaz Baytekin gibi daha sonraki dönemlerdeki Kafka yorumcuları da Kafka’nın eserlerindeki çeşitlilik ve kendine özgü olma durumundan dolayı dönemselsel bir sınıflamanın mümkün olmadığını belirtmektedirler (Sayın 1983: 40 vd.; Aytaç 1991: 286; Baytekin 1993: 144; Sağlam 2003: 61). Aynı şekilde Musa Sağlam Yaşar da Kafka ve eserlerini birçok dönemin bir kompozisyonu olarak tanımlar. Kafka tarafından oluşturulan ve aynı zamanda o dünyayı da tanımlayan Kafka’nın stili ‚kafkaesk‘ olarak adlandırılır (Sağlam 2003: 61). Binnaz Baytekin de makalesinde Kafka’nın eserlerinin dönemler açısından çeşitliliğine vurgu yapar:

Sein Werk ist verschiedenartig, d.h. expressionistisch, existenzialistisch, mystisch, psychoanalytisch und surrealistisch gedeutet worden. Der Mensch lebt Kafkas Meinung nach in einer fatalen Ausweglosigkeit... Er ist kein Mystiker, kein Pantheist, kein Romantiker. (Baytekin 1993: 144)

Daha önce belirtildiği gibi Türkiye’deki Kafka alımlanması en yoğun olarak altmışlı yıllardan sonra görülmektedir. Kafka’ya ve eserlerine yönelik olarak yazarlar ve entelektüeller arasında bu yıllarda gösterilen büyük ilginin, askeri darbe ile oluşan politik ve toplumsal ortamda bireysel hak ve özgürlüklerin devlet yönetiminin gücü altında aşırı bir şekilde sınırlanması ile alakalı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda entelektüeller ve yazarlar kendilerini Kafka’nın eserlerindeki kahramanların ruh haliyle özdeşleştirmektedirler. Buna bağlı olarak bu eserler okuyucuya kendi içinde buldukları zor şartlarda kendilerini ifade etme imkânı sağlar ve bazı yazarlar bu durumu edebi olarak eserlerinde yansıtırlar.

Tarihsel sürece bakıldığında Türkiye’nin devlet politikası için modernleşme ve Avrupalılaşıma en üst önceliğe sahiptir. Bu politikanın sosyal anlamda sonuçları, entelektüellerin Kafka ile yoğun bir şekilde ilgilenmesinde diğer bir çıkış noktasını oluşturmaktadır. Şehirleşme, endüstrileşme ve bürokrasi nedeniyle sosyal yapıların değişmesi toplumu yeni görevlere sevk etmiştir. Bu modern hayatın ortaya koyduğu sorunlar, huzursuzluk, korku ve ümitsizlikle karakterize olan Kafka’nın senaryolarına uymaktadır.

Bunun haricinde Avrupalılaşıma çerçevesindeki köklü kültürel değişiklikler, kültürel yabancılaşma olarak kendisini gösteren kültürel ikileme/karmaşıklığa neden olmuştur. Bu bağlamda ümitsizlik, yabancılaşma ve aile, toplum, bürokrasi ve çalışma dünyasında özgürlüğün kısıtlanması gibi modern insanın sorunları, hem Batı’da hem de Türkiye’de önemli hale gelir. Her ne kadar Kafka’nın eserleri bu meseleler için herhangi bir çözüm önermese de, toplumdaki bu gerçekler onun eserlerinde vurgulanarak dile getirilmektedir. Özellikle bu durumdaki bakış açısı ve içinde bulunulan durumda karşılaşılan sorunlara karşı eserlerinde gösterdiği mücadele Kafka’yı Türk okuyucuları için sevilen ve özellikle tercih edilen bir yazar durumuna

getirmektedir. Bu şekilde Kafka'nın eserleri Türk okuyucularına bir yandan Batı kültürünü anlama, diğer taraftan kendi benliğini kavrama noktasında, hem köprü hem de düşünme yansıması fonksiyonuna sahiptir.

Kafka'nın Türk Edebiyatı ve Türk yazarları üzerine etkisi

Kafka'nın ve eserlerinin Türk Edebiyatı ve Türk yazarları üzerindeki etkisi, alımlanmanın başlangıcından itibaren Türkiye'deki tarihsel ve siyasi gelişmelere bağlı olarak farklı dönemlerde farklı şekillerde görülmektedir.

Öncelikle Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, Kafka'nın "*Dönüşüm*" eseri ile bağlantı kurularak bir dönüşüm olarak kabul edilmektedir. Bu tema bu bağlamda 1992 yılında belgesel film⁶ *Metamorfoz*'da gösterilmiştir. Adalet Ağaoğlu da, bir makalesinde sadece Türk halkının yıllarca zorla yaşadığı kültürel ikilemin bile Kafka'nın eserlerini anlamada önemli rol oynadığının altını çizmektedir: „Türkiye’de bizler bu ikili yaşamı kültürel düzeyde çoktandır yaşıyoruz. Salt kültürel bir yabancılaşma nedeniyle bile Kafka bizim için çok öncelerden açık, aydınlık, anlaşılır olmalıydı (Ağaoğlu 1984: 180).“

Kafka alımlanmasının başlangıcından itibaren bazı yazarlar Kafka'nın eserlerindeki kahramanlar ile Türk halkı arasında benzerlikler tespit ederek bunu eserlerinde dile getirmektedirler. Örneğin Demir Özlü 1966 yılında kaleme aldığı bir makalesinde Kafka'nın eserlerindeki protagonistler – özellikle „*Şato*“ romanındaki K. ve „*Dava*“ romanındaki Josef K. – ile Türk halkı arasında ve Türk entelektüelleri arasında paralellikler bulunduğunu ifade eder:

Bugünkü Türk aydınının durumu Dava'daki Joseph K.'dan ayırt edilemez. Çeşitli ekonomik, toplumsal, tarihsel ve uluslararası koşulların elinde oyuncak olmuş Türk insanının durumu Kafka'nın „Kanun Önünde“ anekdotunun kahramanının kaderiyle tıpa tıpa uymaktadır. Şato'daki K.'nin durumu eksiksiz Türk insanının durumudur: [...] Türk insanı, çürüyen bir toplum ortasında, kendisinin hangi güçlerle çürütüldüğünü bilmeksizin alabildiğine şizoid ayrıntılar ortasında kalır. İşte bu bakımdan ayrıca önem taşıyor Kafka'nın bugün Türkçe'ye çevrilmesi... Kafka, Türk okuyucularına kendini gözlemeyi, kendi durumunu kavramayı, bu durumu aşmayı çalışmayı öğretecektir. – Kendinden hoşnut olmamak, çürümeyi görmek, kendini yıkmak da ilerici bir dünya görüşüne götürebilir kişiyi – (Özlü 1966: 403).

Yine aynı şekilde Demir Özlü 18 sene sonra bir diğer makalesinde bu benzetmesini tekrarlar:

Türk aydınının – dahası insanının- Jozef K'ya, Kanun Önünde bekleyen ya da Şato'ya girmeye çabalayan adama benzediğini, çok eskiden yazdığım yazılarda belirtmeye çalışmışım. Bugün Türk aydını, yukarıda söylediğim kahramanlara benzemiyorsa, “Açlık Şampiyonu’na da mı benzemiyor? (Özlü 1984: 194)

Ferit Edgü ise Kafka'nın eserlerinin başka hiçbir ülkede Türkiye'den daha iyi anlaşılamayacağını iddia eder:

⁶ Bu dokümantasyon Fevzi Tuna tarafından filmleştirildi ve filmde Mustafa Kemal olarak başrolde Mahir Günşiray oynadı, <http://www.kameraarkasi.org/yonetmenler/belgeseller/metamorfoz.html> [Erişim: 23.01.2019].

Biz hemen hiçbir ayrımı olmadan onun ülkesinde yaşıyoruz. Bütün savunmalar, bütün konuşmalar boş. Aynı dili konuşuyoruz, istesek de istemesek de yapıyoruz bunu... Bütün her şey gözümüzün önünde olup bitiyor. Sanki bir *Ceza Sömürgesi*'nde yaşıyoruz... Bütün çaresizliklerimizle bütün olanaklarımızla biz Kafka'nın bütün yapıtlarıyla çizdiği o ülkede, o saçma, o bunaltı, o yalnızlık ülkesinde yaşıyoruz, evet hiçbir ayrımı olmadan, orda (Edgü 1961: 425 vd.).

Türk Edebiyatı'ndaki dönemler perspektifinden ele alındığında özellikle „12 Mart“ dönemi romanlarında Kafka'nın bilhassa „*Dava - Der Prozess*“ romanının bu eserlerde yansıtıldığı görülmektedir. Örnek olarak Erdal Öz'ün „*Yaralısın*“, Sevgi Soysal'ın „*Şafak*“ ve Çetin Altan'ın „*Büyük Gözaltı*“ romanları verilebilir. Bu eserlerdeki refleksiyon sadece tutuklama, suçluluk ve cezalandırma şeklinde tema boyutunda değil, aynı zamanda olayın oluşumu ve eserlerin kahramanlarında da görülür. Tipik olan, olayın başlangıcında – „*Dava*“ romanında olduğu gibi – beklenmeyen bir baskın ve pasif karakterde, suçunun ne olduğunu bilmeyen kahramanların sebebi açıklanmadan tutuklanmalarıdır. İsnad edilen suçun ne olduğu, eserin sonuna kadar da anlaşılabilir. Eserdeki kahramanların tutuklanmadan önceki hayatları ve tutuklanma nedenleri de açıklanmadan kalır. Anlatılan, sadece tutuklanmanın devamında gerçekleşen olaylar ve bu olayların merkezinde tutuklanan kişiye karşı mahkemedeki umutsuz uygulamalardır. Uygulamaların umutsuz olmasının nedeni, mahkemenin bir yandan iktidar güçlerinin bir enstrümanı olduğu için tarafsız olmaması ve diğer taraftan gerçekte yapılan hiçbir şey olmadığı için mahkemelerin hiç sona ermemesidir. Roman kahramanlarının totaliter sistemdeki acınacak haldeki sefil durumları ve umutsuzluk, yer tanımlamalarıyla da yansıtılır. Bu bağlamda mahkeme ironik olarak temiz, geniş, muhteşem ve aydınlık bir şekilde anlatılırken, hapisane ve işkence odaları kirliliği, havasız, karanlık ve dar olarak tasvir edilir. Ancak tutuklama, Kafka'nın „*Dava*“ romanından farklı olarak daha somut bir şekildedir. Tutuklananlar hapiste bulunurlar, yani „*Dava*“daki Josef K. gibi serbest hareket etmezler.

Türk edebiyat eleştirmenleri bazı Türk yazarları ile Kafka arasında farklı yönlerden bazı benzerlikler olduğunu ifade etmektedirler. Örneğin Sait Faik [Abasıyanık] (1906-1954), Ahmet Hamdi [Tanpınar] (1901-1962), Yusuf Atılgan (1921-1989), Bilge Karasu (1930-1995), Ferit Edgü (*1936), ve Hasan Ali Toptaş (*1958) gibi. Ancak daha önce de belirtildiği gibi Türkiye'de Kafka'nın tam olarak ne zaman tanındığı ve dolayısıyla Türk yazarlar üzerindeki etkisinin ne zaman başladığı sorularına cevap vermek zordur. Ancak bu arada yabancı dil bilen yazarların Kafka'nın eserlerini daha Türkçe'ye çevrilmeden önce yabancı dilden okumuş ve Kafka'yı bu şekilde tanımış olmaları da mümkündür. Örneğin Şahmurat Arık makalesinde (Arık 2013) Kafka'nın „*Dönüşüm*“ hikâyesi ile Ahmet Hamdi Tanpınar'ın „*Geçmiş Zaman Elbiseleri*“ hikâyesini karşılaştırır. Arık, Tanpınar'ın Kafka'nın eserini Alexandre Vialatte'nin yaptığı tercümesi sayesinde önceden tanıdığını ve bu nedenle 1939 yılında yazmış olduğu hikâyede kafkaesk motifleri kullandığını belirtir. Bu tespit Türkiye'de yabancı dil bilen yazarların Kafka'yı, Türkçe'ye eserleri daha tercüme edilmeden önce tanıdıkları tezini desteklemektedir. Kafka ile arasında benzerlik kurulan Sait Faik Abasıyanık, Kafka'nın eserlerinin Türkçe'ye henüz çevrilmeye başlandığı bir dönemde vefat etti. Ancak Sait Faik Abasıyanık'ın daha önceden Kafka'yı ve eserlerini tanıyıp tanımadığı kesin olarak bilinmemektedir. Sait Faik'in Kafka'ya olan benzerliği bilhassa yazmaya olan ihtiyacı noktasındadır, çünkü o da „yazmasam delirecektim“ (Selimoğlu

1974: 12) der. Abasıyanık'ın kendi yalnızlığı ve seçmiş olduğu yalnızlık ve basit insanların hayatları üzerine konular Kafka'ya benzer diğer yönleridir (Öztürk 1984: 63).

Altmışlı ve yetmişli yıllarda Oğuz Atay ve Yusuf Atılgan gibi bazı Türk yazarlarında, James Joyce, Robert Musil, Virginia Woolf, Albert Camus ve Franz Kafka gibi batılı yazarlardan etkilenme ile yeni bir roman anlayışı görülür. Bu anlayış, klasik romana kıyasla anlatılan ve anlatım tarzı olarak farklı bir yapıdadır. Bu dönemdeki eserlerin teması Tanzimat döneminden 1950'li yıllara kadar Modern Türk Edebiyatı'nın ana konusu olan Doğu-Batı, Batılılaşma ve modernleşme olsa da (Moran 2008: 7) bu, öncekilerden farklı bir boyutta, yani başarısız ve beklentileri karşılamamış olarak hissedilen dönüşüm sürecinin devamına yönelik bir şekilde gerçekleşir. O nedenle bu süreç tam bir hayal kırıklığı olarak görülebilir. Bu bağlamda Oğuz Atay'ın „*Tutunamayanlar*“ ve Yusuf Atılgan'ın „*Aylak Adam*“ ve „*Otel Anayurt*“ romanları sadece dönüşüm, yani modernleşme ve Avrupalılaşma olayına eleştirel bir yaklaşım olarak değil, aynı zamanda kendi geçmişi ve kimliği ile hesaplaşma olarak değerlendirilebilir. Bu eserlerin anlatımında eserdeki kahramanların içinde bulunduğu durum, nedensellik prensibi kullanılmaksızın çıplak bir gerçeklik olarak okuyucuya aktarılır. Buna bağlı olarak bu eserler insanın yabancılaşması ve yalnızlığı şeklinde ortaya konulan probleme herhangi bir çözüm sunmazlar. Sisteme karşı pasif bir direnme şekli olarak sunulan yabancılaşma, farklı boyutlarda analiz edilir. Eserdeki kahramanlar Kafka'daki gibi yalnız, dış dünyadan izole edilmiş, umutsuz ve daha başından başarısızlığa mahkûm olan insanlar olarak tanımlanırlar. Başarısızlıklarının nedeni yenilemeyecek kadar güçlü bir sisteme karşı direnmelerinden kaynaklanır. Anlatımda Kafka'nın eserlerine benzer şekilde birey, anlatılan iç dünyası ve psikolojik durumu ile merkezi bir konum alır. Bu dönemde Kafka ile karşılaştırılan Yusuf Atılgan'ın Kafka ile benzerliği eserlerindeki yalnızlık, yabancılaşma ve bireyin iletişimsizliği gibi konu düzeyindedir. Bu bağlamda örnek olarak Özgür Cangüleç'in Kafka'nın „*Dönüşüm*“ hikâyesi ile karşılaştırdığı „*Anayurt Oteli*“ verilebilir (Cangüleç 2006).

Seksenli yıllarda Türk Edebiyatı'nda hem Türkiye'deki toplumsal siyasi gelişmelere bağlı olarak hem de edebiyatla ilgili nedenlerle roman oluşumunda köklü değişiklikler meydana gelir. Türk edebiyat dünyasında görülen konu değişimi sadece hedefi ilk etapta Türk toplumunun tüm alanlarını politizesizleştirme olan 1980 askeri darbesinden değil, aynı zamanda dünya çapında görülen sosyalist ve sol hareketlerindeki krizden kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde Dünya Edebiyatı'nda postmodern gelişimler Türk yazarlarını farklı ve yeni olanı aramaya sevk eder. Bu dönemde özellikle M. Kundera, J. L. Borges, G. G. Márquez gibi batılı yazarların eserlerinin çevirileri etkili olur. Sosyalist bakış açısı ile toplumsal sorunların gerçekçi sunumu gerekli ve faydalıdır anlayışı, zamanla önemini yitirir. Aslında kendi kimliğini arama olarak algılanabilecek olan sol ideoloji ve kendi geçmişi ile yüzleşme ve hesaplaşma 1980 sonrası Türk romanının temel konularını oluşturur. Devamındaki dönemde tasavvuf ve sufilik konuları da buna eklenir. Roman oluşumunda stil ve tarz olarak metinlerarasılık, fantezi ve masalımsı unsurların kullanımı, üst kurmaca (metafiksiyon) gibi Postmodern Edebiyatın karakteristik özellikleri ön plandadır.

Bu dönemde Ferit Edgü, Bilge Karasu, Hasan Ali Toptaş ve Sadık Yalsızuçanlar gibi bazı yazarlar farklı yönlerden Kafka ile karşılaştırılır. Bu yazarlar ile Kafka'nın benzerliği ya konuların ortak olması ve benzer stilistik özelliklerin kullanımı gibi edebi uğraş ya da şahsi karakterleri ile gerekçelendirilir. Yazarların Kafka ile bağlantı kurulan

karakteristik özellikleri bilhassa eserlerinin çok katmanlı ve karmaşık olmalarından dolayı zor anlaşılabilirlerdir. Kişi bu eserlerde, Kafka'nın konularında olduğu gibi görünmeyen güç karşısında, umutsuz ve absürt durumlarda korku, suç ve ümitsizlik gibi tüm duyguları ile anlatılır. Bu anlatımda varoluş meseleleri de kaybolan zaman ve mekân çerçevesinde ve gerçek ile fantezi birbirine geçmiş olarak verilir. Bunun haricinde yazarların Kafka'ya olan diğer benzerlikleri olarak birçok sembol ve metafora rağmen dillerinin temiz ve basit olması gösterilir.

Bu dönemdeki en önemli Türk yazarlarından Bilge Karasu, ABD'de 1991 yılında başyapıtı sayılan „Gece“ romanı ile geçmiş on senenin en iyi yabancı yazarı olarak Pegasus Ödülü'ne layık görüldü ve orada „Türk Kafka'sı“ olarak tanımlandı. Karasu eserlerinin merkezinde, insanları aşk, korku, ümit, yalnızlık gibi tüm duyguları ve gündelik problemleri ile ele alır (bkz. Aytaç 1999: 313). Romanın önsözünde Akşit Göktürk eser hakkında şöyle yazar: „Gece'de anlatılan tek tek, bölük pörçük durumların konularının, gerçek yaşamla somut ilişkisi, sürekli seziliyor satır aralarında. Okurun yakın geçmişte tanıdığı olduğu birçok toplumsal, tarihsel, kültürel deneyden yankılar var metinde...“ (Akşit 2007: 6). Ancak Bilge Karasu bir röportajında „Türk Kafka'sı“ tanımlamasına eleştirel bir şekilde yaklaşır ve bunu reddeder:

Türkiye'nin Kafka'sı olunmaz. Bana sorarsanız Türkiye'nin Bilge Karasu'su olmak daha ilginç. Ama bana sorulmuyor tabii... Bilinmeyen bir kişide bilinen bir kişiyle benzerlikler bularak, o kişiyi bilinmeyen karanlığından çekip çıkarabilmek, tanır olmağa başlamak, doğal bir davranış... Önemli olan, bu ilk benzetmeden sonra Bilge Karasu'nun kendine özgü bir yanı olup olmadığını anlamaya çalışmak, yani benzerliği değil, aykırılığı aramak.⁷

Türk yazar Hasan Ali Toptaş'ın Kafka'ya olan eğilimi ise çok yönlüdür. Utangaç ve çekingen karakteri, yazma isteği ile birlikte sürdürdüğü memurluk hayatı, eserlerindeki konu seçimi Kafka'ya olan benzerliklerinden bazıları olarak sayılabilir. Güneybatı Anadolu'da küçük bir şehirde doğan Toptaş uzun yıllar farklı vergi dairelerinde çalıştı. Memur hayatının yanı sıra seksenli yıllarda yazmaya başladı. Bu arada birçok ödül aldı ve günümüzde yazar ve şair olarak Türk Edebiyatı'nın en önemli temsilcilerinden biri sayılmaktadır. Eserlerindeki itinalı kelime seçimi, düz yazısında poetik bir dil oluşturur (Kirchner 2008: 236-239). Stefan Weidner „Unser Franz heißt Hasan“ isimli makalesinde Toptaş'ı „Şark Kafka'sı - orientalischer Kafka“ (Weidner 2006: FAZ 29.11.2006) olarak tanımlar. Toptaş'ın „Gölgesizler“ romanı „Die Schattenlosen“ adı altında Gerhard Meier tarafından 2006 yılında Almanca'ya tercüme edilmiştir. Toptaş, „Gölgesizler“ romanında önce güzel bir kızın, sonra berber çırağının ve daha sonra da farklı kişilerin kaybolduğu bir köyü konu eder. Burada zaman ve mekân, gerçek ve fantezi birbirine geçmiş durumdadır. Ana konular varoluş ve yokluktur.

in einer Welt, in der die Menschen herabgewürdigt werden und keine menschlichen Wertmaßstäbe mehr gelten, schildert der Autor eine Art virtueller Wesen, die nicht existieren können und deshalb nicht einmal Schatten besitzen, und so geht es in dem Text nicht ums Existieren, sondern ums Nicht-Existieren/Verschwinden.⁸

⁷ Yılmaz, İhsan (1991): Türk Kafka'sı değilim, Hürriyet (Röportaj), <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=1270> [Erişim: 21.01.2019].

⁸ Ecevit, Yıldız: Die Ästhetik des Verschwindens, http://www.unionsverlag.com/info/link.asp?title_id=2378&link_id=6832 [Erişim: 21.01.2019].

Kafka ile arasında benzerlik kurulan ve Türk Kafka'sı olarak yorumlanan diğer bir yazar Sadık Yalsızuçanlar'dır. İlhan Berk (1918-2008), Yalsızuçanlar'ın (*1962) yazmış olduğu *Huruf* eseri üzerine yazdığı yorumda Yalsızuçanlar'ı „Türk Kafka'sı“ olarak tanımlar: “Kapı, Yılan, Gerçeği İnciten Papağan çarptı beni. Bir Türk Kafka'sıyla karşılaştığımı duydum. Borges'i düşündüm. Benzersizliğinin sürmesini çok isterim. Kısa öykülerinin çarpıcılığı ağırlık kazandırıyor.”⁹ Yalsızuçanlar, seksenden fazla kitabı ve çok sayıda makalesi ile Türk Edebiyatı'nın günümüzde en üretken yazarlarından birisi sayılmaktadır. Yazarın en dikkati çeken özelliği ise çok sayıda eser sahibi olmasına rağmen yazdıklarını yeterli bulmaması ve aşırı mütevaziliğidir. Yazarın edebi uğraşının kaynağı ve hedefi, kendi ifadesine göre hakikat arayışıdır.¹⁰

Sonuç

Türkiye'de Franz Kafka'nın alımlanmasını konu alan bu makalede Kafka'nın eserlerinin Türkiye'de alımlanma süreci, Türk okuyucuları tarafından Kafka'nın nasıl anlaşıldığı, Kafka ve eserlerinin Türk yazarları ve Türk Edebiyatı üzerinde etkisinin olup olmadığı üzerinde durulmuştur. Türk Edebiyatı ve Türkiye'deki aydın hareketlerinde Türkiye'deki siyasi gelişimler önemli derecede etken rol oynadığı için alımlanma süreci bu çerçevede üç bölümde ele alınmıştır. Alımlamada Franz Kafka'nın eserleri ile Kafka ve eserleri üzerine yazılmış olan ikincil edebiyat çevirileri belirleyicidir. Bu nedenle üç dönemde toplanan alımlanma sürecinde çevirilerin başlama zamanı ve süreç içindeki durumu göz önünde bulundurulmuştur.

1950'de Demokrat Partinin seçimi kazanması ile başlayıp birinci darbenin gerçekleştiği 1960'a kadar süren Kafka'nın Türkiye'deki alımlanma sürecinin birinci döneminde ilk olarak Kafka eserleri Türkçeye çevrilmeye başlanır. Az sayıda yapılan bu çeviriler Fransızca ve İngilizceden yapılmıştır. Alımlanmanın en yoğun olduğu ikinci ve üçüncü darbe arasındaki (1960-1980) ikinci dönemde Kafka'nın eserleri Almanca'dan Türkçe'ye çevrilir. Buna paralel olarak bu dönemde Kafka'nın eserlerinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla Kafka ve eserleri üzerine batı dillerinde yazılmış eserler de çevrilir. Ayrıca bu dönemde Kafka ve eserleri üzerine Türk okuyucuları tarafından kaleme alınan çok sayıda makale ve akademik çalışma bulunmaktadır. Türk okuyucusunun bu dönemde Kafka ve eserlerine göstermiş olduğu aşırı ilginin ilk etapta askeri darbe ile oluşan ortamda bireysel hak ve özgürlüklerin aşırı derecede sınırlandırılması ile alakalı olduğu söylenebilir. Ancak Türkiye'deki modernleşme kapsamında gelişen şehirleşme, endüstrileşme ve bürokrasi sosyal yapıların değişmesini de beraberinde getirmiştir. Ümitsizlik, yabancılaşma, aile, toplum, bürokrasi ve çalışma dünyasında özgürlüğün kısıtlanması gibi modern insanın sorunları Kafka'nın eserlerinde de öne çıkan konulardır. Bu bağlamda Türk okuyucuları Kafka'nın eserlerindeki figürlerin ruh haliyle özdeşleşmiş olabilirler. Bu kapsamda Kafka'nın eserleri okuyucusunun kendi içinde bulunduğu zor şartlarda kendini ifade etme imkânı sağlamıştır denebilir. Alımlanmanın son dönemi olan 1980'deki üçüncü darbe sonrasındaki dönemde siyasi gelişmeler çerçevesinde yapılan Kafka yorumlarında genel bir azalma görülür. Çeviri süreci dikkate alındığında Kafka'nın Türkiye'de en çok tanınan ve Türkçe'ye en çok

⁹ Berk, İlhan, Sadık Yalsızuçanlar'ın *Huruf* kitabı üzerine yorumlar, <http://www.timas.com.tr/kitap/huruf/> [Erişim: 25.01.2019].

¹⁰ Sadık Yalsızuçanlar ile Söyleşi, <http://www.keskedergisi.com/sadik-yalsizucanlar-ile-soylesi/> [Erişim: 25.01.2019].

çevrilen eseri ‘*Die Verwandlung-Dönüşüm*’ adlı eseridir. İkinci sırada ise ‘*Der Prozess-Dava*’ romanı bulunmaktadır.

Türk okuyucusu için Kafka’yı tanımada günlükleri, mektupları ve eserleri belirleyici olmuştur. Buna göre okuyucuların bir kısmı Kafka’yı karamsar, hastalıklı olarak nitelerken, diğer bir kısmı hassas ve sevgi dolu olarak görmektedirler. Pek çok Türk yorumcusuna göre Kafka’nın eserlerinde ilk etapta karamsar bir hava hâkimdir, ancak aynı zamanda daima bir ümit ışığı da bulunur. Türk yazarlarına göre Kafka’nın temel konuları modern dünyadaki bireyin esareti, yabancılaşması ve yalnızlığıdır. Bu konuların yanı sıra tematik olarak değişikliklerin görüldüğü alımlanmanın üçüncü döneminde Kafka yorumlarında Türk kültür ve gelenekleri çerçevesinde ilk yorumlar göze çarpar. Bu kapsamda özellikle sevgi, Tanrı’nın bağışlayıcılığı, yeme kültürü bağlamında kişinin nefesine hükmetmesi gibi konular dile getirilir.

Türk edebiyat eleştirmenleri bazı Türk yazarları ile Kafka arasında farklı yönlerden benzerlikler bulmuşlardır. Bu yazarlar ile Kafka’nın benzerliği ya şahsi karakterleri ya da eserlerindeki konuların ortak olması ve benzer stilistik özelliklerin kullanımı ile gerekçelendirilir. Bu yazarların Kafka ile bağlantı kurulan karakteristik özellikleri bilhassa eserlerinin çok katmanlı ve kompleks olmalarından dolayı zor anlaşılabilirlerdir. Kişi bu eserlerde, Kafka’nın konularında olduğu gibi görünmeyen güç karşısında, umutsuz ve anlamsız durumlarda korku, suç ve ümitsizlik gibi tüm duyguları ile anlatılır.

Türk Edebiyatındaki dönemlere bakıldığında Kafka’nın özellikle „*Dava - Der Prozess*“ adlı romanının, „12 Mart“ dönemi edebiyatında yansıtıldığı görülür. Bu dönem romanlarındaki refleksiyon sadece tutuklama, suçluluk ve cezalandırma şeklinde tema boyutunda değil, aynı zamanda olayın oluşumu ve eserlerin kahramanlarında da görülür. Tipik olan, olayın başlangıcında – „*Dava*“ romanında olduğu gibi – beklenmeyen bir baskın ve pasif karakterde, suçunun ne olduğunu bilmeyen kahramanların sebebi açıklanmadan tutuklanmalarındadır. İsnat edilen suçun ne olduğu, eserin sonuna kadar anlaşılabilir. Eserdeki figürlerin tutuklanmadan önceki hayatları ve tutuklanma nedenleri de açıklanmadan kalır. Anlatılan, sadece tutuklanmanın devamında gerçekleşen olaylar ve bu olayların merkezinde tutuklanan kişiye karşı mahkemedeki umutsuz uygulamalardır.

Günümüzde artık efsane olarak nitelendirilen Kafka’nın, eserleri de Türkiye’de hala çok güncel olarak değerlendirilmektedir. Modern dünyadaki insanın sorunları devam ettiği sürece de bu güncelliğin yok olmayacağı şüphe götürmemektedir.

Kaynakça

- Ağaoğlu, Adalet (1984): Günümüz Gerçekliği ve Kafka, *Yazko Çeviri*, s. 173-180.
- Aksoy, Nazan (2003): Franz Kafka Üstüne, *Littera*, Cilt 12, s. 55-61.
- Akşit, Göktürk (2007): „*Gece*“ Romanı’nın Önsöz’ünde, İstanbul s. 6.
- Alt, Peter-André (2005): *Franz Kafka, Der ewige Sohn*, Eine Biographie, München: Beck.
- Arik, Şahmurat (2013): Dönüşüm ve Geçmiş Zaman Elbiseleri Üzerine bir Mukayese Denemesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 27, s. 65-77.

- Atayman, Veysel** (2006): Önsöz ya da Kafka „Kolonisi“ hakkında, *Franz Kafka: Ceza Sömürgesi*, İstanbul: Bordo Siyah.
- Atayman, Veysel** (2012): Önsöz ya da Kafka ‚Kolonisi‘ Hakkında, *Dönüşüm* (Çevirmen: Evrim Tevfik Güney), İstanbul: Bordo Siyah.
- Aytaç, Gürsel** (1990): Çağdaş Türk Nesrinde Alman Edebiyatı, *Edebiyat Yazıları I*, İstanbul: Gündoğan Yayınları
- Aytaç, Gürsel** (1999): *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Aytaç Gürsel** (2000): *Edebiyat Yazıları I*, İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Başbağı, Recep Ragıp** (1994): Franz Kafka'nın Türkiye'de Alınlanması, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul
- Başlangıç, Celal**: Bir daha gelme Kafka! Bu sefer mahkûm değil maktul olursun,
<http://t24.com.tr/yazarlar/celal-baslangic/bir-daha-gelme-kafka-bu-sefer-mahkum-degil-maktul-olursun,11268> [Erişim: 21.01.2019].
- Baytekin, Binnaz** (1993): Deutsche Literatur Unseres Jahrhunderts I. (1910-1925), *Deutsche Literatur und Methodik*. Gültekin, Ali (Hg.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 137-149.
- Berk, İlhan**: Sadık Yalsızuçanlar'ın Huruf kitabı üzerine yorumlar, <http://www.timas.com.tr/kitap/huruf/> [Erişim: 25.01.2019].
- Brod, Max** (1959): *Verzweiflung und Erlösung im Werk Franz Kafkas*, Frankfurt am Main: Fischer.
- Candan, Mazhar** (1984): Kafka Tek Başına, *Çağdaş Eleştiri*, Ocak 1984/1, s. 18-20.
- Cangüleç, Özgür** (2006): Franz Kafka'nın Die Verwandlung ve Yusuf Atılgan'ın Anayurt Adlı Yapıtlarında Yabancılaşma ve Yalnızlık, Yüzüncü Yıl Üniversitesi. (Yüksek Lisans Tezi).
- Cemal, Ahmet** (1984): Franz Kafka'yı Anlamak, *Yazko Çeviri - Kafka Özel Sayısı*, s. 10-11
- Cemal, Ahmet**: Kafka'nın Şato'su Silivri'de mi?,
http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/410816/Kafka__8217_nin_Sato__8217_su_Silivri__8217_de_mi_.html [Erişim: 21.01.2019].
- Deniz, Engin**: Kafkaesk bir dava: Ergenekon,
<http://haber.sol.org.tr/serbest-kursu/kafkaesk-bir-dava-ergenekon-engin-deniz-haberi-33301> [Erişim: 21.01.2019].
- Ecevit, Yıldız** (1982): Das Kafkaesk bei Ferit Edgü, Hacettepe Üniversitesi.
- Ecevit, Yıldız** (1992). *Kurmaca Bir Dünyadan Yazın İncelemeleri*, İstanbul: Gündoğan Yayınları
- Ecevit, Yıldız**: Die Ästhetik des Verschwindens,
http://www.unionsverlag.com/info/link.asp?title_id=2378&link_id=6832 [Erişim: 21.01.2019].
- Edgü, Ferit** (1961): „Kafka'ya Giriş“, *Yeni Ufuklar*, Şubat/Mart, s. 425-426.
- Edgü, Ferit** (1980): *Ders Notları*, İstanbul: Ada Yayınları.
- Edgü, Ferit** (2006): *Hakkâri'de Bir Mevsim*, İstanbul: Sel Yayınları.
- Erginsoy, Cavid** (1954): Kafka ve Kanun, *Forum*, Sayı 6, s. 16.
- Fischer, Ernst** (1985): *Franz Kafka*, Çeviren: Ahmet Cemal, Önsöz, Ankara: BFS
- Fırtına, Özlem** (2008): Elternliebe über alles: Überlegungen Kafkas Durchbruchsgeschichte, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, s. 125-135.
- Frederiksen, Anne** (1988): „Ferit Edgüs Erzählung: Winter im kargen Hakkâri“, <https://www.zeit.de/1988/03/winter-im-kargen-hakkari> [Erişim: 21.01.2019].
- Gadamer, Hans Georg** (1986): *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. Tübingen: De Gruyter.

- Gottschlich, Jürgen:** „Wie die Legende Franz Kafka nach İstanbul kam“, <http://www.taz.de/1472130/> [Erişim: 5.1.2019].
- Günyol, Vedat** (1989): *Giderayak Yaşarken I*, İstanbul: Çağdaş Yayınları
- Hızlan, Doğan:** Doğan Hızlan bugün Ergenekon’u yazdı, <https://odatv.com/dogan-hizlan-bugun-ergenekonu-yazdi-2408091200.html> [Erişim: 21.01.2019]
- İleri, Selim:** On yedi yıl sonra Kafka, Zaman-Zeitung, http://www.zaman.com.tr/selim-ileri/on-yedi-yil-sonra-kafka_699315.html [Erişim: 5.7.2009].
- İleri, Selim:** Kafka, asıl şimdi!, <https://tr-tr.facebook.com/notes/franz-kafka-t%C3%BCrkiye/kafka-as%C4%B1l-%C5%9Fimdi-selim-ileri/10150311739570856/> [Erişim: 21.01.2019].
- İkiliç, Süreyya** (2016): *Kafka in der Türkei: Rezeption von Kafkas Werken in der Türkei und ihre Einflüsse auf die moderne türkische Literatur*, Würzburg: Königshausen&Neumann
- Kafka, Franz** (1995): *Das Urteil, Sämtliche Erzählungen*. (Ed.) Paul Raabe, Frankfurt am Main: Fischer
- Kafka Söyleşi:** Kafka Ankara’da (2.11.2018),
https://www.goethe.de/ins/tr/tr/sta/ank/ver.cfm?fuseaction=events.detail&event_id=21397493
[Erişim: 12.12.2018].
- Keşke Dergisi** (2015): Sadık Yalsızuçanlar ile Söyleşi, <http://www.keskedergisi.com/sadik-yalsizucanlar-ile-soylesi/> [Erişim: 25.01.2019].
- Kirchner, Mark** (Hg.) (2008): *Geschichte der Türkischen Literatur in Dokumenten: Hintergründe und Materialien zur Türkischen Bibliothek*, Harrassowitz: Wiesbaden
- Konmuş, Sevtap** (2007): Türkçe’de Franz Kafka ve Dönüşüm, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Metamorfoz:** <http://www.kameraarkasi.org/yonetmenler/belgeseller/metamorfoz.html>
[Erişim: 23.01.2019].
- Moran, Berna** (2008): *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, Bd. II, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mutluay, Işın** (1963): Franz Kafka, *Yeni Ufuklar*. Band: 11 Sayı: 135, s. 40-42.
- Oflazoğlu, Turan** (1955): „*In der Strafkolonie - Ceza Sömürgesi*“ çevirisi Önsöz, İstanbul.
- Özdemir, Nutku** (1953): Franz Kafka, *Mülkiye Dergisi*, Cilt 2, Sayı 18/19, s. 14-15.
- Özli, Demir** (1966): Kafka’nın Romanları, *Yeni Dergi*, Sayı 26, s. 402-404.
- Özli, Demir** (1984): Günümüz Gerçekliği ve Kafka, *Yazko Çeviri*, s. 194-195.
- Öztürk, Ahmet** (1984): Yaşama açlığı şampiyonu, *Yazko Çeviri*, s. 60-68.
- Sarı, Ahmet** (2009): *Kafkaesk Anorexia, Franz Kafka’da Açlık Bilinci ve Kültürü*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları
- Sarı, Ahmet** (2011): Der Ewige Vater, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 45, s. 89-120.
- Sağlam, Musa Yaşar** (2002): Zur Rezeption der deutschen Literatur in der Türkei, *Ege Alman Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, IV. Edebi Çeviri ve Kültür Transferi Özel Sayısı, s. 289-296.
- Sağlam, Musa Yaşar** (2003): Türkçe’de Franz Kafka, *Littera*, Band 12, s. 61-65.
- Salihoğlu, Hüseyin** (1983): Doğumunun 100. Yılında Kafka’nın Güncelliği, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, s. 39-46.
- Sayın, Şara** (1966): Kafka’nın „Değişim“ adlı Hikâyesi Üzerine Bir Deneme, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi V*, s. 108-121.
- Sayın, Şara** (1983): Kısa Öyküleri Aracılığıyla Franz Kafka, *Çağdaş Eleştiri*, s. 40-48.
- Selimoğlu, Zeyyat** (1974): „Kafka, gençliğin güneş ve sevgi dolu olduğuna inanan yazarlardandı“, *Milliyet Sanat Dergisi* Sayı 83, s. 12-13.

Sözer, Önay (1966): Kafka'dan iki roman, *Yeni Dergi*, Sayı 26, s. 405-413.

Stolze, Radegundis (1992): *Hermeneutisches Übersetzen. Linguistische Kategorien des Verstehens und Formulieren beim Übersetzen*, Tübingen: Narr.

Şipal, Kâmuran (1967): Dava ve Şato çevirileri üzerine, *Yeni Dergi*, Sayı 42, s. 213-215.

Ünlü, Selçuk (1976): *Franz Kafka'da Mahkeme Kavramı*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Ümit, Ahmet (2002): Yabancılaşmanın Ölümsüz Şairi Franz Kafka, *Us-Düşün ve Ötesi*, Sayı 6, s. 249-257.

Weidner, Stefan (2006): Unser Franz heißt Hasan, Türkisches Wunder: Die Romanpoesie von Hasan Ali Toptaş, FAZ 29.11.2006,

<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/rezensionen/belletristik/unser-franz-heisst-hasan-1386221.html> [Erişim: 21.01.2019].

Yılmaz, İhsan (1991): Türk Kafka'sı değilim, Hürriyet (Röportaj), <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=1270> [Erişim: 21.01.2019].